

సంస్కర్త హృదయం

కీ. శే. శ్రీ. గురుజాడ అప్పారావు

[మహాకవి గురుజాడ అప్పారావుగారు ఆంగ్లంలో వ్రాసిన ఈ కథ అముద్రితంగానే ఉండిపోతే, శ్రీ అవుసరాల సూర్యారావుగారు తెలుగుచేసి, ప్రకటనార్థం భారతికి పంపారు. వారికి కృతజ్ఞతతో ఈ కథ ప్రచురిస్తున్నాము—సం.]

గత శతాబ్దపు చివరి రోజులమాట ; పడుపువృత్తి నిర్మూలించబడాలనే ఒక ఉద్రేక భావం, సమాజాన్నంతటినీ ఆవరించింది. చెన్నరాష్ట్రమంతా ఇదే ఉద్యమం ; కరటంలా దేశమంతా ముంచెత్తి తగిన అదును చూసుకుని మరీ వచ్చిపడింది-M-అనే పట్టణానికి ; -M-అనేది జిల్లాకు ప్రధాననగరం. ఈనాచ్ సమస్యను, 'కాలేజి యంగ్ మన్స్ యూనియన్' వారు, వారాలతరబడి తీవ్రంగా చర్చిస్తూ వుండేవారు. వాదప్రతివాదనలు, ఖండినమండినలు, యితోధికంగా సాగిపోతూవుండేవి. తుట్టతుదకు పట్టణంనుంచి ఎవరో ఒకరు, మహావక్త, ఉద్రేకీ, వచ్చి అనర్గళంగా ఉపన్యసించి, యీ రంధీ తేల్చి వేసేవాడు. ఆయన ఉపన్యాసంవిని ప్రతిపక్షంవారి గుండె లదిరేచి; స్వపక్షం వారు బలపడేవారు. నాచ్ సమస్యకు వ్యతిరేకమైన సిద్ధాంతాలన్నీ పూర్వపక్షం చేయబడేవి. అంతటితో యువకులకు ఎక్కడలేని ఉత్సాహం పొంగుకువచ్చి, నాచ్ సమస్య అంటేనే చాలు, చెవికోసుకునేవారు.

"యువకులకు కుదిరినంతటి ఏకాగ్రప్రాయం, పెద్దలకు మాత్రం కుదరడం లేదు. హిందూకాలేజి ప్రిన్సిపాల్, అంతటి విద్యాసంపన్నుడవునా! మర్యాదా, మప్పితం, సరళస్వభావం, గొప్పహోదా, హోదాకు తగిన దర్జా అన్నీ వున్నవాడేను ; ఆయన నడవడిని చూసి అంతా గౌరవిస్తారు ; శీలసంపన్నుడని మన్ననచేస్తారు ; కాని ఆయన కీ ఉద్యమం దూరంగానే వుండిపోయింది. యాంటీ నాచ్ అనేది వుండతగిన సెంటిమెంటే ; దానిలో ఆక్షేపణేమీ లేదు. కాని అందుకోసం ఏవేవో నియమాలు, ప్రతినలు, చేయబూనడమంటే ఆయనకు పరమఅసహ్యం. సెంటిమెంటు మంచిదే అంటూ ఇదేమిటి వేషం! విచిత్రంగా వుండే యీధోరణిఅని చెప్పి సంస్కర్తలు ప్రిన్సిపాల్ గారిని తమ వర్గీయుడుగా జమచేసుకోలేదు ; పైగా ఖగ్గు రాసుకున్నారు. ప్రిన్సిపాల్ కొంతమంది యీ ఉద్యమం ఎంతో గొప్పదనే చెప్పారు ; ఆశయాంతర మహత్తరమైనవయినా, తమ మాత్రం, ఈ వాదనపట్ల సుముఖత చూపించలేమని, సెలవిచ్చారు. అదేమంటే, 'మాకు వచ్చే క్లయింట్లలో అత్యధికభాగం, యీ భోగంపడుచులే

కదోయ్! అలాంటపుడు ఈ సంస్కరణకు పూనుకోవడమంటే, ఆ అమ్మాయిల పీకలు తడిసడ్డతో నులి పెయ్యడమేకమా!' అని జవాబిచ్చారు.

సీతాపూర్ బారులో సందడి చెలరేగింది. బార్ లీడరు కొంచెం తగుమనివే. ఉన్నదివున్నట్టూ మనసులోని అభిప్రాయాన్ని పైకి చెప్పగలిగే అతని ధైర్యాన్ని అంతా మెచ్చుకుంటారు. ఒకనాటి సాయంకాలం టెన్నిస్ క్లబ్బులో యీ విషయం ప్రస్తావనకు రాగా, 'పగలల్లా తను యాంటీ నాచ్ ననీ, రాత్రిల్లా మటుకే ప్రోవాచ్ ననీ,' అరమరికలు లేక ఖండితంగా చెప్పివేశాడు. ఇరుపక్షాలవారికీ, యిది గౌరవప్రదమైన రాజీ అని, మిత్రులంతా అభిప్రాయపడ్డారు. లీడరు తెలివిలేటల్ని అభినందించారు.

ఆ ఊరి కాలేజిలో రంగనాథయ్యరు ప్రాఫెసరుగా పనిచేస్తున్నారు. మంచి సంస్కారి. ఉన్నత భావాద్రేకీ ; సంఘసంస్కరణోత్సాహి. మానవునిలో శారీరక మానసిక దౌర్బల్యాలు వున్నాయని వింటేనే, అతనికి జగుప్స. అన్యాయాన్నీ, అవినీతిని, ఏ రూపంలో వున్నా సరే, ఏరి పారవేయాలనే పట్టుదల అతని అణువణువునా కనిపిస్తుంది ఊళ్ళో కొంతమంది విద్యాధికులే, ప్రిన్సిపాల్ ప్రోవాచ్ వారు లని, వినగానే అతని ప్రాణం చివుక్కుమంది. ఇది సహజమే మరి.....వకీళ్ల నైతికపతనావస్థ చూసి, హృదయం కల్లోలపడింది. వెంటనే క్లాసురూములో, 'నీతినియమాలు' లేని వకీలు వృత్తిమీద తుపానులా పడి విమర్శించసాగాడు. తన క్లాసురూములో రంగనాథయ్యరు, తమను దుయ్యబట్టుతున్నాడనే వార్త పైకి పొక్కింది. జిల్లా మున్సిబుగారి చెవికి సోకింది. ఆయనకి అరికాలుమంట నెత్తికి ఎక్కి చిందులు తొక్కిడ మారంభించాడు. అర్థం పర్థం లేని వాగుడు రాయుళ్లు, స్కూలుగుంటలు, ఎంతో ప్రాముఖ్యత గల సాంఘిక సమస్యలమీద తగుదునమ్మా అని అభిప్రాయాలు ప్రకటించబూనడం ప్రమాదకరం. స్కూలుపుస్తకాల పాలిమేరలనైనా చాటని వీళ్లు, యిల్లాటి సమస్యలలో వేలుపెట్టబూనడం దేనికి చెప్పా, అని ఆశ్చర్యం ప్రకటించారు. ఆశ్చర్యం క్రోధంగా మారింది. ఇందుకు తగిన కారణం లేకపో

లేదు. ఆయన భార్య ఎంతో మంచిది. నెమ్మదైనది. పరదాను తీసి బయటకు తొంగిచూసి ఎరగని మానవతి. ఆమె జనానా జీవితం యింతటి నిస్తబ్ధత పేరుకుని వుండడం మునసబు గారి కేమీ మనస్కరించలేదు. అందుకు విరుగుడుగా, నాజూకు భోగంపిల్లను సంపాదించి, కాలక్షేపం కోసం తన భార్యచేత వుంచుకున్నారు. ఒకానొక జిల్లా మునసబు గారి మూఢాభిప్రాయా లంటూ తీవ్రమైన విమర్శనా వ్యాసమొకటి ఆ మర్నాటి స్థానిక దినపత్రికలో వెలువడింది. జిల్లా మునసబే కాక, ప్రోనాచ్ వకీళ్ల నందరినీ, మాతృదేశ విద్రోహులుగా ఆ పత్రిక చిత్రించడం మొదలు పెట్టింది. వ్యాసకర్త ప్రాఫెసరు గారే!

ఈ వ్యాసం పెద్దలలో సంచలనం కలిగించింది. ఊళ్లో గొడవ వచ్చింది. ఎక్కడ చూసినా యిదే ముచ్చట వినిపించసాగింది; ఇదే చర్చతో సందడిగా వుంది ఊరు. మున్సిపల్ కౌన్సిల్ లోను, దేవస్థానం బోర్డులోను సభ్యుల మధ్య వాదోపవాదాలు పెరిగి రెండు ముతాలుగా చీలిపోయారు. కొందరు ప్రోనాచ్ చీయులు; మరికొందరు యాంటీనాచ్ చీయులు. ఇరు పక్షాలకు వాదన ముదిరి, చిట్టచివరకు చేతులు కలపడం దాకా వచ్చింది. కేకలు వేసుకోడంతో ఆరంభమయిన యీ వ్యవహారం పీకలు పిసుక్కు నే వరకూ పెరిగింది. ఈ ఉద్రిక్త పరిస్థితులకు తాళలేక, ఊళ్లో వున్న ఆ ఒక్క క్లబ్బూ, రెండు క్లబ్బులై, డబ్బులేకపోవడంచేత, దివాలా తీస్తాయా అని భయపెట్టు సాగాయి. భోగం పడుచులకు ప్రోనాచ్ వకీళ్లంటే వొళ్లు కోసి యిచ్చేటంతటి అభిమానం పుట్టుకొచ్చింది. తమకోసం, తమ పరువు ప్రతిష్ఠల్ని నిలబెట్టడంకోసం, రెండు పక్షాలుగానైనా చీలిపోయి, ఎంతైనా సాహసం చూపిస్తున్నారు; తమ ప్రియురాలమీద వారి కెంతటి దుర్మాభిమానాలో! దీనికి ప్రతిఫలంగా, యభోచితమైన అసందాన్ని ప్రోనాచ్ వారికి భోగం పడుచులు అడపా తడపా అందిస్తూనే వున్నారు. కాని సంస్కృతణవాదుల పేరు చెబితే, సానిపిల్లు వొళ్లు గంగవెలుగు లెత్తుతోంది. వాళ్లలో వాళ్లు సంస్కృతలను గురించి ఎకసక్కా లాడుకుంటున్నారు; తట్టాబాబా కడుతున్నారు, యాంటీనాచ్ చీయులు, సరసం తెలియని మోటు మనుషులు; ఇదేమిటి ఖర్చు! వీళ్ల మొహం కాని భోగంవృత్తి అరికడతా మంటా కేమిటి? శృంగార రసాస్వాదన చేయలేని పరమ బ్రభాజమానులే వీళ్లు! 'దుర్మార్గులమ్మా దుర్మార్గులు వీళ్లు,' అనే ప్రచారం విరివిగా సాగిపోజొచ్చింది.

ఈ ప్రచారాన్ని రంగనాథయ్యరు సుతరామూ లెక్కచెయ్యలేదు. ఎలాగో అనకాశం చేసుకుని, ఫారం మధ్యను ఆగి, విద్యార్థుల మనస్సులను

'సాల్సు సాల్వాషన్స్' నుంచి మరల్చి, సరాసరి పడుపువృత్తిని చేటలతో చెరుగుతూ విమర్శించేవాడు. సమాజంలో భోగంపడుచులు 'సేప్టివాల్వన్స్' వంటివారు; ప్లేగులా వ్యాపించిన యీ అవినీతి రూపు మాసిపోక తప్పదు. ఇందుకు యువకులు సంసిద్ధులు కావాలి. నైతికపతనావస్థనుంచి దేశాన్ని విద్యార్థులు లుద్ధరించాలి. ఇదీ ఆతని ప్రబోధ సారాంశం.

ఆయన ప్రబోధాన్ని క్లాసులోని విద్యార్థులు జాగ్రత్తగా వినేవారు. కాని 'చందర్' అనే విద్యార్థికి మాత్రం యిది రుచించలేదు. చందర్ గొప్ప ధూస్వామి బిడ్డడు. ఎప్పుడూ చేతిములాగ్గా డబ్బు ఆడుతూ ఉండేది. గుడ్డెద్దు చేలోపడ్డట్టు ప్రాఫెసరు చెప్పే ప్రతీమాటకూ బుర్రూపుతూ క్లాసులో కూర్చునే విద్యార్థి అంటే ఆతనికి తలనొప్పి. ఆయన చెప్పే ప్రతీ విషయాన్నీ తూచి పరీక్షించి నిగ్గు దేల్చుకోవాలి. ఇది ఎంతవరకు ఆచరణయోగ్యం? ఏయే భాగాలలో అనంగీకారమో, ఒక భోగంపడుచును, మైక్రోస్కోపు ముందువుంచి ఎనలైస్ చేసిచూస్తే నేతప్ప అమీతుమీ లేల్చుకోరాదు. ప్రయోగం, పరిశోధన, ఋజువు సాగ్యపడనిదే ఏదీ సిద్ధాంతంగా చెప్పకూడదు. ఈ పట్టుదలతోనే, కంటికి యింపుగా కనిపించిన సరళ అనే పిల్లను చేరదీశాడు. సరళ ఊరందరి మనసులోనూ పడిపిల్ల; చక్కని మనిషి; తీయని కంఠస్వరం; శాస్త్రీయసంగీతాన్ని చక్కగా అభ్యసించింది. తన నాజూకు కొనవేళ్లతో వీణను మీటుతుంది; ఏయే సమయాల్లో, ఉత్సవాలలో, ఏయే పాటలను పద్యాలను పాడాలో నేర్చుగా నేర్చుకుంది. ఎవరికీ రానన్ని, సంస్కృతశ్లోకాలు, తెలుగు పద్యాలు, కృతులు నోటికి ధారాళంగా వచ్చును. ఈ పిల్లపై చందర్, మానవపరిణామశాస్త్ర పరిశోధనకై ప్రయోగాలు చేస్తున్నాడు; పరిశోధన యింకా పూర్తి కాలేదు. దిక్కుమాలింది, ఎప్పటికప్పుడే సరికొత్త విషయాలు, సమస్యలు వరసవరసగా పుట్టుకురావడంతో పెద్ద యిబ్బంది కలిగింది. శాస్త్రోత్పత్తి జాస్తీ కాజొచ్చింది.

సరళతో తమ క్లాసు మేటు ఎక్స్ పెర్ మెంటు చేస్తున్నాడనే సంగతి కొంతమంది విద్యార్థులు పసికట్టారు. వీరిలో కొంతమందిని చందర్ తన అనుయాయులుగా మార్చగలిగేడు. కొందరు పెద్దలు ఆతని ప్రయత్నాలను అశనందించారు. లేబరేటరీలో పరిశోధనకు తగిన వాతావరణం లేదు; ఈ వాతావరణంలో అన్నీ సదుపాయాలేఅని, స్నేహితులు ఎంతో యిదిగా ఆతన్ని మెచ్చుకుంటున్నారు. ఈ మాతృ పరిశోధనకోసం చందర్ రచించిన సూత్రవివరణ అమోఘమయినదనీ, లేబరేటరీలో దుర్వాసన కొట్టే ఫల్క్లూరిక్ యాసిడ్, హైడ్రోజన్లకంటే, అగరు,

అత్తరుల వాసవలు సరికొత్త మార్పులని అంగీకరించారు. కాని క్లాసులో మాత్రం పెద్ద ప్రమాదం వచ్చి పడింది. నీతివాదులకు వీరి పద్ధతి నచ్చలేదు; మధ్యనుకాళిగా ఒక బెంచీ విడిచివేసి, దూరంగా వేరే ఒక మూలకు చేరిపోయారు. క్లాసులో రెండు వర్గాలు ఆరంభమయినాయి. దీనికి కారణం బోధపడక మొదట ప్రాఫెసరు కం గారుపడ్డాడు. చివరకి తెలుసుకొని మండిపడ్డాడు. వేశ్యలమీద సాధారణంగా అతనికుండే క్రోధం, అసాధారణమై, స్త్రీలలోని అలసత్వాన్ని చూసి ఉపయోగించుకుంటున్న ప్రానాచ్ వాదులమీద అగ్ని కురిపించేవాడు.

2

రంగనాథయ్యరు గ్రీకులవంటి సౌందర్యరాధకుడు. ప్రతీరోజూ స్వర్ణలేఖానదీతీరాన షికారు తిరిగేవాడు. లోయచుట్టూ చిందరవందరగా గడ్డితో పచ్చగా రాలిబండలు వున్నాయి. అక్కడే గున్నమామిడితోపులు, చింతచెట్లూ భీతాహంగా కనిపిస్తున్నాయి. తోటదాటినతరువాత, పచ్చికబయలు సముద్రంలా కనిపిస్తూ ఎదిగివుంది. దాని చివరను నావలా, ఒక పెద్ద కొండ; కొండమీద పురాతన దేవాలయం, గాలిగోపురాలతో, ఎన్నో శిఖరాలతో, విమానాలతో వెలిసింది. ఈ వాతావరణం ప్రాఫెసరు నాకర్పించింది. ప్రతీ సాయంకాలం అక్కడనే తచ్చాడుతో స్నేహితులతో పిచ్చాపాటీ చెప్పకునేవాడు. కవిత్వం విజ్ఞానం, మున్నగు విషయాలను శిష్యులతో చర్చిస్తూ వుండేవాడు. తన భార్యకు తను తలపెట్టిన గృహ సంస్కరణలు నచ్చలేదు; నచ్చక ఊరుకుంటే బావుణ్ణు. లేనిపోని బెడదలకు తన మగడు పోతున్నాడని ఆవిడ చిరుబురులాడేది; సాధించేది. ఇంటికి యిప్పుడప్పుడే పోయి, గమ్యాళి భార్యతో గిల్లికజ్జా తెచ్చుకోడ మొందుకని, ప్రాఫెసరు బాగా చీకటి పడేవరకు, అక్కడనే షికారు తిరిగేవాడు. ఈ సమయంలోనే ఒక నిండు జవ్వని అదే దేవాలయానికి వచ్చి స్వామిని దర్శించుకునేది. ఆ పిల్ల సరళే నని తెలుసుకుని సంస్కర్తలంతా సంబరపడ్డారు. ఆ పిల్లలో యింతటి హఠాత్పరిణామం, కలగడానికి హేతువు తమ ఉద్యమప్రభావమేనని గర్వించసాగారు. అనుమాన మేమీ లేదు. తను చేసిన పాపాలకా అమాయ పశ్చాత్తాపమేమోంది. వచ్చే జన్మలో నైనా సరళ, గౌరవప్రదమైన గృహిణిగా పుడుతుందని ఆశించారు; కాని...హరిహరీ!...సరళ కన్నటికి ఆ తలంపే లేదనీ, ఆవిడ దేవాలయానికి రావడం, ప్రాఫెసరును, అతని స్నేహితులను ఆకర్షించడానికేననీ, నేను మాచాయగా చెప్పవలసివస్తున్నందుకు పాపం శమించుగాక!

ఒకనాటి సాయంకాలం. సూర్యుని బంగారుకాంతి చుట్టూ పడుతోంది. అందమైన మొఖమల్ వంటి ఊదారంగు చీర కట్టుకుని, పసుపుపద్మని సిల్కు ముసుగుతో, తళతళ మెరిసే జరీ అంచుల మధ్య చూడచక్కని చిన్నది, దేవాలయానికి వచ్చింది. వచ్చి కొండమెట్లు దాటుతూ, కిందకు చూసింది. “ఒహో! ఏ మా సౌందర్యరాశి!” ప్రాఫెసరుగారి ఆశ్చర్యం చూసి అంతా మానం వహించారు. “అహా! ప్రేమతో తొణికిసలాడే ఆ దృశ్యాన్ని రంగులలోకి మార్చాలంటే చిత్రకారుడి కెంతటి ప్రతిభ కావాలి? అతని ఊహకు అందని దృశ్యమిది!” రంగనాథయ్యరు ఆనందం పట్టలేకపోయాడు; ఉద్రేకం ఉప్పొంగుకువచ్చింది. కూడావున్న పండిత మిత్రులను ఉత్సాహపరచాలనే సంతోషంతో నాలుగు స్లోకాలు చదివి వినిపించేడు; వనదేవతల, నదీకన్యల సౌందర్యాన్ని అభివర్ణిస్తూ వారిని ఆహ్లాదపరిచాడు. అతనేమో రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు. కెమిస్ట్రీకి సంబంధించిన పడికట్టురాళ్లవంటి సిద్ధాంతాలు, ఏవేవో అంకెలు, లెక్కలను అంటిపెట్టుకోక అతనిలాటి విషయాలలో దిగకూడదని నా అభిమతం. కాని ఆకర్షించే సౌందర్యరాశి, ఎదుట మసులుతోన్నపుడు కవి హృదయం వున్న ఎంతటి ఆజన్మ వేదాంతికయినా మనసు చెదరక తప్పదు.

ఇంతటి అందమైన మనిషి సంగతి పూర్తిగా తెలుసుకోవాలనే కుతూహలం రానురాను అతనికి మిక్కుటమయింది. కుతూహలం కోరికగా మారింది. మనసు మనసులో లేదు. అతని అంతరాత్మ యిలా ప్రశ్నించింది ‘ఆవిడ ఎవరో తెలుసుకుందుకు నీ కెందు కా ఆరాటం?’

‘ఎండు కేమిటి! సౌందర్య మన్నది స్తుతించ తగ్గనే. ఇందులో వచ్చే ప్రమాద మేముంది?’ తనను తాను సముదాయించుకున్నాడు. అంతరాత్మ మళ్ళీ ఏమీ ప్రశ్నించలేదు. ఆ సాయంకాలమల్లా అక్కడే వుండిపోయాడు. గుడిలో స్వామివారికి పవళింపుసేవ అయిపోయిన తరువాత, గుడి తలుపులు మూసివేశారు. అంతవరకు, ఆమెను చూద్దామనే ఆశతో, అక్కడనే మాట్లాడుతూ వుండిపోయాడు. కాని ఆవిడ కనిపించలేదు!

నిరాశతో యింటివైపు దారితీశాడు. అంతా నిశ్శబ్దం. ఎవరూ ఏమీ నోరు కదపడంలేదు. నడుస్తూ దారిమధ్య యిలా ప్రశ్నించుకున్నాడు: ‘మళ్ళీ సోమవారం, ఆ పిల్ల కోవిలకి వస్తుందంటావా? రాదంటావా?’

“కపడ్డార్! పాపం, పుణ్యం ప్రపంచంలో వున్నాయనే సంగతి స్మరించుకో” అంటూ అతన్ని

హెచ్చరించినట్లయింది. గద్దించినట్లయింది; అతని అంతరాత్మ. ఎక్కడలేని ఆత్మోత్సాహం ముంచుకు వచ్చి 'రంగనాథయ్యో, యిలాటి మనఃచాంచల్యాల కతీతుడు!' అని సమాధాన మిచ్చాడు.

మళ్ళీ సోమవారం వచ్చింది. మిత్రులను వెంట బెట్టుకొని ప్రాశస్త్యం కొండమీదకు పోతారు వెళ్లేడు. ప్రకృతి నిశ్చలంగా వుంది. కళకూ, శిల్పానికి గల భేదాలను వివరిస్తూ మాట్లాడుతున్నాడు. ఎదుట కొండ; దాని శిరస్సున కిరీటం వుంచినట్లున్న దేవాలయం ఎంతో కన్నుల కైకుంతంగా వున్నాయి. 'తిరిగి ఆ సౌందర్యరాశి కంటికగుపిస్తే ఎంత బాగుండునని దేవాలయంవంక రెప్పవాలకుండా చూస్తున్నాడు. కాని వెంటనే అతని ఆత్మోత్సాహం గాయ పడ్డట్లయింది. మనోగర్వం అతిశయించింది 'ఇలాటి వేపి నేను లెక్కచేయమన్నా చేయ'ననుకున్నాడు. "ఆమె ఎవరో తెలుసుకోవాలనే ఆసక్తి తప్ప దీనిలో దొషమేముంది?" అని ఎదురు ప్రశ్న వేసుకున్నాడు. కాస్తేపు అటూఇటూ చూసేసరికి సరళ ప్రత్యక్షమయింది. గుండెల దురుతున్నాయి. రెండు నిమిషాల పాటు కొండశిఖరాన నించుని, సరళ అటూఇటూ చూసింది. దిగువను స్వర్ణలేఖనది ప్రవహిస్తూ వచ్చి ఒక బండరాయిచుట్టూ సన్నగా చీలిపోయింది. ఆ బండరాయిమీద మాట్లాడుతూ కూర్చున్న ప్రాశస్త్యం, అతని మిత్రులు, సరళకు కనిపించారు. సరళను చూసి అతనికి ఉండబట్టలేకపోయాడు. "ఆ చిన్నది ఎవరై వుంటుందయ్యా?" అని బయటకే అనేశాడు. అర్థవంతమైన దృక్పథంతో ఒకరినొకరు చూసుకుని మిత్రులు మానం వహించారు.

కంతం సవరించుకుని అయ్యారు వర్ణవర్ణ గీతం పాడుతూ ఉడిపారించాడు.

"తొలుతి నామె నా చూపుల దొరలునపుడే
మగువ అనంద దివ్యమూర్తిగ స్ఫురించె!"

కన్నులు మూతలుపడి యోగనిద్రలో వున్నట్లునిపించింది. జాద్ద దేవాలయాలు, ఆరామాలను గురించి ముచ్చటిస్తూన్న వ్యక్తి హఠాత్తుగా ఆగిపోయాడు. ఎదురుగా నిబద్ధ ఆ అందాలబరిణి ఎవరో తెలుసుకుంటేనే కాని ప్రాణం కుదుటపడదు; మనశ్శాంతి లేదు. మళ్ళీ ఉపన్యాసం సాగేట్లులేదు. అందువల్ల స్నేహితుడు 'కడు సాహసించి "అదా? అది వొట్టి వ్యక్తిచారిణి! కేరు సరళ." ఈ మాట విని గుండె నీరసించిపోయింది. "అంతటి అందమైన సూర్య తేజస్సువెనక ఎంతటి అంధకారం!" అతని విభ్రాంతికి మేరలేదు. "పాపపంకిలమైన ఆ స్త్రీ పట్ల తన అమూల్య సౌందర్య సంపదనంతా వినియోగించే ప్రకృతి ఎంత అసంబద్ధం!"

హృదయం ఎందుకో నీరసించినట్లయింది; అతనిలో యేదో అస్పష్టమైన భావం ఉదయించింది. దూరంలో వినిపించే ధ్వనిలా వినిపించసాగింది. తలుచుకుంటే యీ భావం రమ్యంగా వున్నట్లుంది. మనసు కదో తృప్తి నిస్తోంది. ఆశను కల్పించి ఉన్నా దనిచేస్తోంది. 'తనకు సరళ సునాయాసంగా లభిస్తే!' ఈ భావం తనలో జనించి క్రమేపి జయిస్తున్నట్లు అతనికి తెలియడంలేదు!

3

సరళ! ఎంత అందాలరాశి! ఎవరో కాదు; ప్రతీరోజూ విద్యార్థుల తీవ్రవిమర్శకు గురవుతోన్న పిల్ల—ఆ పిల్లను చూసినప్పట్నుంచీ, విశేషించి ఆవిడ సరళేనని తెలుసుకొన్నదిమొదలు, ప్రాశస్త్యం మనసు అల్లకల్లోలమయింది. హృదయంలో, సంఘర్షణ ప్రారంభమయింది. గతించిన తన పసితనపు రోజులు, చదువుకు నేనాటి స్మృతులు జ్ఞప్తికి వచ్చాయి.

ఇల్లు విడిచి, పుట్టిన ఊరు వదిలి, దూరంగా ఎక్కడో చదువు; ఏకాకిజీవితం; తెరిచింది మొదలు, చూసేవరకూ, పుస్తకంమీదనే ఏకాగ్రత. తన చదువూ తనూ తప్పిస్తే మరో ప్రపంచం కనిపించలేదు; వినబడలేదు. అయితే నేమి, పరీక్షలలో క్రాసులు వచ్చాయి. జీవితంలో మంచి ఉద్యోగం లభించింది. నిత్యపంలాంటి జీవితం. విద్యార్థిగా ఉంటున్నప్పుడు జీవితంలో ఒక్కొక్కసారి ప్రకృతితో తన్మయభావం కలిగేది. ప్రకృతి, జీవితం శృంగారమయంగా గోచరించేవి. ఈ శృంగారభావం యితే పుట్టి అట్టే మాయమయేది. విజ్ఞానశాస్త్ర పాఠాల రోకటిపాట, ఉత్సాహం ఉడిగిన జీవితం, యీ తన్మయభావాన్ని నశింపచేశాయి. సంఘ సంస్కరణ పోరాటాలను వేదికలమీదను, పత్రికలలోను, కొనసాగిస్తూ భ్యాతి నార్జింపజూచే, హిందూ విద్యాధికుల ఆలోచనలనే అతని బుద్ధి నేటికీ అంటి పెట్టుకొనివుంది. గురువుల బోధనలను యధాతథంగా నిజాలుగా స్వీకరించాడు. మద్రాసులో తనతో తిరిగే స్నేహితుల భావాలన్నీ అతనికి పథ్యంగా కనిపించసాగాయి. పుస్తకాలలోని 'రెడీమేడ్' అభిప్రాయాలను సిద్ధాంతాలుగా స్వీకరిస్తూ ఆ ఆలోచనల వాతావరణంలో మునులుతున్నాడు. ఇంతకు క్షేణమైన అభిరుచులను అతని జీవితం చవిచూడలేదు. కొన్ని సిద్ధాంతాలు, నమ్మకాలు ప్రాశస్త్యంకున్న మాట నిజమే. కాని అవి అనంతమైన జీవిత సంఘర్షణనుంచి జనించినవి కావు. అందువలన బలీయమైనవి కావు. లేకుంటే, భోగంపిల్ల సరళ కనీకనిపించగానే, యితే అతని మనసుకు 'ఎర' వేసినట్లువుతుందా! జీవితంలో

సంఘర్షణ ప్రారంభమయింది. ఇది సంఘర్షణమాత్రమే కాదు. నువ్వా నేనా అని లేల్చుకోవలసిన పరీక్ష!

ఆమె మూర్తి కన్నులకు కట్టినట్లయింది. సరళ కోమలశరీరం. క్షణం క్షణం అతని మనసును పీడిస్తున్నది; ఆలోచనలను వేధిస్తోంది. విశ్వాసాలను వమ్ము చేస్తోంది. 'సుందరమగు వస్తువు సతత మానందదాయకమగును' అని తను ఎక్కడో చదివిన రసాత్మకవాక్యం జ్ఞప్తికి వచ్చింది. ఈ ఆనందజనక హేతువు, వాక భోగంపిల్ల అయితే నేమి? తను అనుకోకుండా, ఒక పిల్ల భోగం కులంలో జన్మించిన మాత్రాన, మానవులు ఆమెను ఏవగించుకుని, నేరస్థురాలికి మల్లే శిక్షించ వచ్చునా? లోకంలో అనేకమంది దురదృష్టవంతులున్నారకదా, వారిని మనం కనికరిస్తున్నామా లేదా? పోనీ వారికి మల్లే భోగంవారిని మానవులు ఎందుకు దయతో చూడకూడదు? అందులోనూ సరళ వంటి పిల్లను! ఇంతటి అందగత్తెను విచ్చలవిడిగా విహరించనిస్తే, సంఘమూ పాడవుతుంది; ఆవిడా చెడిపోతుంది. అలాంటపుడు ఆమెను నిర్లక్ష్యం చేయ కూడదు. ప్రేమను, కరుణను, తెలివినీ, చివరకు ధనాన్నయినా సరే ధారపోసి ఆమెను ఉద్ధరించాలి. భోగంపడుతుంటే మాట్లాడితే నే మహాపాపం అనుకోవడం ఎంత తప్పు! సమాజరూఢులకు చికిత్స చేయవలసిన డాక్టరు సంఘసంస్కరే!

ఈసారి మళ్ళీ కనిపించింది సరళ. తెల్లని చీర కట్టుకుంది. చేతిలో నెండి పూలసజ్జ పట్టుకుంది. గుడి లోనికి వయ్యారంగా నడుస్తూ వెళుతోంది. కోవెలలో సరళ పూజచేయించడంకోసం వెళుతోందని అతను ఊహించాడు. విగ్రహందగ్గర యీ పాటికి నిలబడివుంటుందని భావించాడు. నిజంగా ఆమె ఎలా వుంటుందో! దూరపుకొండలు నునుపు. దగ్గరి కెడితే సరి మనిషి లోతు పాతులు, లోటుపాట్లు తెలిసి వస్తాయి. ఆమె కురూపి కావచ్చునేమో! ఆమె ముఖభంగిమలు వికృతంగా కనిపించవచ్చును. దూరం అనేది వీటిని కప్పిపుచ్చుతుంది. ఆమె అంద వికారంగా వుంటే తను చేయగలిగే దేమీ లేదు; అలా కాక అందంగా వుంటే?.....అహ! ఆదర్శప్రాయమైన అందం భోగంపిల్లలలో వుండడం అసంభవం! అందమైనదనే సత్యం, మరుగుపరచలేనిది. ఇంతకీ ప్రయోజన మేమిటి? ఏది ఏమైనా యీ భోగంపడుచును సంస్కరించితీరాలి.

భావాలను తరచుకుంటూ రంగనాథయ్యరు కొండమీదకు దారితీశారు. దగ్గరదారిని కోవెలలోనికి అడుగు పెట్టాడు. భక్తులతో గుడి కోలాహలంగా వుంది. చోటు చేసుకుని, సరళకు కొంచెం పక్కగా నిలబడి చూస్తున్నాడు.

జీవితంలో ఒక భోగంపిల్లపక్కను తను నిలబడడం యిదే తొలిసారి. మొహం ఎత్తి సరళను చూసేసరికి చటుక్కున మూడువిషయాలు స్ఫురించాయి. మొదటిది: దేవతాస్త్రీల అందాన్ని సరళ పుణికిపుచ్చుకుంది; రెండోది: ఆమె దైవభక్తి అపారం; మూడోవిషయం: మహాశివుడు అర్ధనారీ శ్వరుడై స్త్రీపురుష సమాన హక్కులను లోకానికి చాటుతున్నాడు; స్త్రీలూ పురుషులూ సరిసమానమే; అందుకు అర్ధనారీశ్వరుడే సాక్షి. సరళ సాహచర్య భాగ్యం లభిస్తే ఎంతో బాగుండును. ఆ ఆనందం అనుభవించాలనే కోరిక అతనిలో ఆశగా పరిణమించింది. ఆత్మను లతవలె అల్లుకుంది. అటువంటి మనోహరవిగ్రహంలో ఏ క్రూరత్వమూ యిమిడి వుండదు. సరళలో నే దుష్టస్వభావం వుంటే ఆకాశంలో మెరిసే నక్షత్రాలలో కూడా స్వచ్ఛత లేదన్నమాట! నూర్చుని లేజస్సు చీకటి కావాలని దాని అర్థం! ఉదారతాజనకమైన ఆమె సౌందర్యం నిర్మలానందమయం. దాని నింకా ఉదాత్తంగా, గంభీరమైనదిగా మార్చడమే మానవకర్తవ్యం.

నాటిరాత్రి అతనికి నిద్రపట్టలేదు. రాత్రంతా శివరాత్రిలా గడుపుతూ, ఎన్నెన్నో ఊహలతో, భోగంపిల్లలను ఎలా సంస్కరించాలనే ఆలోచనలతో పథకాలను వేస్తూ బిత్తరపోయాడు. నిజపత్ని జ్ఞప్తికి వచ్చింది. ఆమెను ప్రేమించడం అతని ధర్మం. పుట్టింటికి పంపించమని తనను ఎంతో యిదిగా కోరుకుంది. ఎన్నాలైందో పాపం, ఆవిడ పుట్టింటికి వెళ్లి! పంపిద్దామంటే దూరంకదా! దూరమయినా, భారమైనా సరే, ఈసారి పంపించివేయాలి; తప్పుదనుకున్నాడు.

ఆమర్నాటి ఉదయం కాలేజీలో ప్రిన్సిపాల్ గారిని కలుసుకున్నాడు. ఆయనతో మాట్లాడుతూ 'పడుపువృత్తిని అరికట్టడ మెలాగ' అనే విషయం ప్రస్తావించాడు. బస్టిలో తన తమ్ముడున్నాడు. అతనికి యీ విషయమై ఒక సభను ఏర్పరచవలసిందిగా ఉత్తరం రాద్దామన్నాడు. ఆ సభలో 'విముక్తి నైన్యాన్ని' దళాలుగా నిర్మించుకోవచ్చును. ఈ లోపున, కొన్ని ప్రయోగాలు, పరిశోధనలు స్థానికంగా చేసి చూసుకోవచ్చును.

"సమాజానికి అతి ప్రమాదకరంగా పరిణమించిన భోగంపిల్లను చూసి, కొంత పరీక్షిస్తాను."

"ఎవరినీ? భోగంపిల్లనా?" గతుక్కుమని ప్రిన్సిపాల్ ప్రశ్నించాడు.

"అవును."

"సరళ నేనా?"

“పోనీ ప్రయత్నించి చూస్తాను!”

“మనోవికారాలకు లోనుకొనకూడదు ప్రాథే సర్! మనలాటివాళ్లం, ఆకర్షణల దరిదాపుకైనా పోరాడు; మంచివాళ్ల కీ పద్ధతి మరీ మంచిది.”

ప్రాథేసరుగారి మోము వివర్ణమైపోయింది. రోషం గొంతుకలో ప్రతిస్వనించింది.

“నా దారిని ఎంతటి విషయలోలుడు అనుసరించినా మారకమానడు;”

ఇంతకాలంనుంచీ ఆయనను పిన్నిపాల్ గారు, తన సోదరునివలె అభిమానిస్తున్నారు; కన్నకొడుకులా ప్రేమిస్తున్నాడు. ప్రాథేసరుది రసార్ధహృదయం; వింప్రమాదం కొని తెచ్చి పెడుతుందోనని పిన్నిపాల్ గారి భయం;

“ప్రమాదాలేమీ రాకూడదని ఆశిస్తున్నాను; నీ ప్రయత్నం సఫలమగుగాక!”

రంగనాథయ్యకు ఆశీర్వాదనాలు, హెచ్చరికలుగా కనిపించి, మనసును గిల్లినట్లయింది. చికాకు పుట్టుకొచ్చింది. ఆత్మకౌరవం గాయపడ్డట్లు ఫీలయ్యాడు. సతితుల నుద్దరించాలనే పైపై ఆలోచనల మధ్య నిగూడమైన ఒక కోరిక, అతనికి తెలియకుండానే, పుట్టుకొచ్చింది; ఆ యిచ్చ బలంగా పెరిగి సరళనైపు ప్రవాహంలా పరుగులు తీసింది.

తనకు ప్రత్యామ్నాయంగా ఎవరినైనా యీ సత్కార్యసాధనకు వినియోగించుకోవాలి. ఈతలంపు అతని కెంతో ఊరటకలిగించింది.

౪

ఈ రాచకొర్రాన్ని చదరంగం లా నడిపించగల యుగంధరులెవరు? వరస వరసనే మిత్రులను స్మరణకు తెచ్చుకోగా, విశ్వనాథశాస్త్రి, మనసుకు తట్టేడు. అతను మంచి పండితుడు. సమయా సమయాలనుబట్టి బాగ్రత్తతో మెలగవలసిన మనిషి. ఎదుటవారి అభిప్రాయాలు, అవి ఎంత అవకతవకగా వున్నా సరే - ఇట్టే ఆమోదిస్తూ తెలివైనవాడిగా ప్రఖ్యాతిని సంపాదించాడు. ఆంగ్ల విద్యాధికులతో సరిసమానంగా మసులుతున్నాడు. అన్నింటికీ అవునవునంటూనే, తన పని కొనసాగించుకోగల ఘనాపాతి. ఇతనే తన “విముక్తిసైన్యానికి” ప్ర ప్రథమ సైనికుడు. విశ్వనాథశాస్త్రిని రిక్రూటుచేస్తే తనపని సుగమమవుతుందని ప్రాథేసరు ఉబలాట పడుతున్నాడు. కాని యిదంతా విన్న శాస్త్రికి యీ ప్రణాళిక ఎందుకూ కొరగాదనిపించింది. రంగనాథయ్యకు వంటి వెర్రిమాలోకపు మనిషి ఎక్కడైనా వున్నాడా! అయితే చేజిక్కిన వ్యవహారమా,

చే జిక్కని వ్యవహారమా అని శాస్త్రి ఆలోచించుకోసాగాడు. డబ్బుతో కూడిన వ్యవహారం; డబ్బుచేదా? గల గల మంటూ అది చేతిలో పడితే శాస్త్రి సాధించలేని పనిలేదు. ఎంతటి విరుద్ధమతమైనా శాస్త్రసమ్మతమేనని సమర్థించగల పండితుడు. గ్రంథాలనుంచి, అనేక సూత్రాలను, యుక్తులను ఎత్తి చూపిస్తూ సప్రమాణంగా తన వాదనను నిరూపించుకోగలడు. వేదాలు బ్రహ్మసృష్టికొదనీ, కేవలం మానవ ప్రోక్తము లేననీ ఏనాడో అంగీకరించాడు. పురాణాలు వట్టి అధుత కల్పనలేనని తేల్చి వేశాడు. మానవ పరిణామవాదంలో తనకు గల నమ్మకాన్ని నలుగురిలోనూ ప్రకటించుకున్నాడు; కాని మనిషిని, కోరినీ ఒకే వంశవృక్షాని కెక్కించడం అతనికి వింతనిపించి, తనలో తాను నవ్వుకున్నాడు.

భోగం వృత్తి నిర్మూలంపబడాలనే వాదన ఎలాగో ఒక లాగ అతనికి వచ్చింది. ఈ ఉద్యమం నలుమూలలా విస్తరించవలసిందే. దేశంలో సానివాళ్లుండకూడదు. ముంగుకు ఉరకలు వేసి పాతున్న నాగరికతకు, వేశ్యల ఉనికి ఆటంకం. ఈ ఆటంకాన్ని తొలగించేందుకు, ప్రచారం అవసరం.

ఒక శుభదినాన్న ఈ పవిత్ర ప్రచారభారం శాస్త్రిమీదకు వచ్చిపడింది. అంతటితో సంఘ సంస్కరణ కుపక్రమించాడు. నవజీవిత గృహప్రవేశం చేస్తూనే, ఏ భయరూపాయిల సంభావన పుచ్చుకున్నాడు. తనకు ప్రాథేసరెందు కింత మొత్తం యిస్తున్నాడనే సంశయం శాస్త్రికి కలగకపోలేదు. సంఘసంస్కరణకంటే యిందులో ఏదో స్వార్థం వుండకపోతే యింత పెద్ద మొత్తం ఎందు కిస్తాడు!

రెండువారాలపాటు సరళకు శాస్త్రి భగవద్గీత చదివి వ్యాఖ్యానం చేస్తూడు. స్త్రీల పాతివ్రత్యాలను చాటే పురాణ ఘట్టాలను యిద్దరూ కలిసి చదివారు. కాని యీ రెండు వారాల శ్రమ వట్టి నిష్ఫలమైంది. భోగం సమస్యమీద జరిగే చర్చలో ఆమెదే పై చేయిగా కనిపించింది.

“ఆవిడవన్నీ యక్షప్రశ్నలండీ! ‘చంద్రవంశ పురాజుల నెత్తురు, సానివాళ్ళదే కదటండీ’ అని ఆవిడడిగే సరికి నా నోరు మూత పడిపోయిందంటే నమ్మండి.”

“అయితే ఏం జవాబిచ్చారు?”

“పురాణాలన్నీ అబద్ధాలనీ, మర్కటాలనుంచి మానవులు కలిగే రనే పరిణామవాదమే నిజమనీ, చెప్పేద్దామనుకున్నాను; కాని ఊరుకున్నాను.”

కొంచెం తటపటాయించుకుని శాస్త్రీ, ప్రాసే సరుకేసి చూస్తూ.

“ఆ పరిణామవాదం ప్రకారం వారకాంతలకు సమాజంలో స్థానంలేదని గుజువుచేద్దామని నా తాపత్రయం.”

“దాని జోలికి యిప్పుడప్పుడే పోకండి; కోతు లతో ఉపన్యాసం ప్రారంభిస్తే అల్లరిపా లవుతుంది వ్యవహారం.”

“అయితే ఏమిటి సాధనం?”

“కొన్నానా లోకజ్ఞానం వుంటేనే తప్ప, పరిణామవాదం సులువుగా బోధపడదు; ముందు కొన్ని పట్టకథలు చెప్పి ఆకర్షించరాదా?”

“ఆ పని చెప్పడానికి సులువే; చేయడం కష్టం. మీలా నేను యింగ్లీషు చదువుకోలేదాయె! సరళతో మహాచిక్కు. ఆవిడ తలలో అన్నీ ధర్మసంజ్ఞాతే, సరస్సులో వికసించే వసంతకాలపు పద్మాక్షి.”

కొన్ని వారాలు గడిచిపోయాయి. సరళకు తనవల్ల పొందిత్యమే అబ్బుతున్నది కాని, అన్యధా మార్చేమీ కలగడంలేదు. శాస్త్రీ కిది మనస్తాపం కలిగించింది. ఈమెను ఎవరు మార్చగలరు! ఒకే ఒకడు, యీమెను మార్చగలిగినా - డున్నాడు. అతనే పవిత్రురాలినిగా చేయగలడు. కాని యీపనిని చేసేందు కతను జంకుతాడా? సరళ అతనిని గౌరవిస్తున్నది; ప్రేమిస్తున్నది. సరళపట్ల ఎవరూ లోకంలో తీసుకోని జాగ్రత్త, అతను ప్రదర్శిస్తున్నాడు. అందుకే అతనంటే ఆమెకు ప్రేమ, అతని పెదవులనుండి ఒకమాట జారిపడితే చాలును, ఆమె మారిపోతుంది; తప్పదు!

విశ్వనాథశాస్త్రీ సరళయింటికి వెళ్ళినప్పు ట్నుంచి, ఆవిడ కొనెలకు రావడం మునివేసింది. ఇది రంగనాథయ్యగారు విచిత్ర మనిపించింది. నది ఒడ్డుకు వారంవారం పికారుకు వెడుతున్నాడు; సరళదర్శనం దుర్లభమయింది. ఇదంతా శాస్త్రీ గురుత్వప్రభావమే కాబోలు ననుకున్నాడు. ఇక, శాస్త్రీ ఆమెను మార్చేదేమిటి, వున్న ఆ కాస్త దైవ భక్తి సరళలో పోతోన్న తరవాత! తనే స్వయంగా వెళ్ళి బుజ్జగించి, లోకపు తీరూ తెన్నూ బోధించి ఆమె నొక గృహిణిగా ఎందుకు మార్చకూడదా? అతనిలో ఈ ఆలోచన లేచేసరికి, ఎదురుగా శాస్త్రీ వచ్చి ‘చేయవచ్చును; కాని నువ్వు నైతికంగా పిరికి వాడివి!’ అన్నట్లయింది. ఉద్యమమే ఉదాత్త మైన దయనపుడు, జంకు దేనికి? రహస్యం ఎందుకు? సోక్రటీస్ నిర్భయంగా స్త్రీలతో మాట్లాడేవాడు కాదా? వెలయాలుకదా అని చెప్పి, ఆమె ఆహ్వా

నాన్ని బుద్ధుడు తిరస్కరించేడు కనుకనా! మానవుల అవస్థలను తెలుసుకోవాలంటే వారితో లీనమై పోవాలి; కవులు కలిసిపోవాలి. కవుల కీ విశేషాధికారం వుంది. జీవితాన్ని పరిపూర్ణంగా పరిశీలించాలనే కోరిక న్యాయమైనది.

ఇంతవరకూ అతను సంశయవాదే; దేవుడు వున్నాడా లేడా అనే తర్కంతో పరిశోధిస్తున్నాడు. కాని యీసారి దేవు డున్నాడనే నమ్మకం కొద్ది కొద్దిగా కలగ నారంభించింది. పూర్వపు నమ్మకం మెల్లిమెల్లిగా సడలిపోతుంది. ఆత్మ, పరమాత్మ జీవుడికి వేరేలోకం వున్నాయి; సాజాత్యం వున్న జీవులమధ్య అద్భుతాకర్షణ వుండి వుండాలి. మహా ఉద్రేకం, ఈశ్వరప్రేరేపితమైన ఉద్రేకం బ్రానింగ్ మహాకవిని ఆవేశించింది! అందుచేత నిజమైన ప్రేమ ఎన్నటికీ వ్యర్థం కాబోదని ఆలా పించాడు. ఇది గంభీరసత్యమే.

రంగనాథయ్యగారు విచిత్రమైన మనస్తత్వంలో పడి కొట్టుకుంటున్నాడు. విజ్ఞానశాస్త్రాభ్యాసం, సంశయనివృత్తికి మారు, సందేహాలను కలిగిస్తోంది. సంశయాల మబ్బుతెర కళ్లను కమ్ముకునస్తోంది. కూడని అనుభవాల ఆనందంకోసం, తాపత్రయ పడుతూ, మోసగిస్తోంది. ప్రతిఘటింప వీలులేని, ఆత్యంత ఆకర్షణీయమైన వస్తు వేదో తనను దగ్గరకు లాగుకుంటున్నది. దీనికిగల హేతువేమిటి? ఆలోచించి చూస్తే ఆకర్షణ అర్థంలేనిదికదా! అడుగడుగునా యిదే తర్కం అతన్ని పీడిస్తోంది; దుఃఖ పెడుతోంది; విసిగిస్తోంది.

౫

క్రిష్టమస్ సెలవులు వచ్చాయి. ‘పి’ అనే పట్టణంలో సంఘసంస్కారులు సభ జరుపుకుంటున్నారు. అందులో రంగనాథయ్యగారు, పడుపు వృత్తిమీద, ప్రధానమైన తీర్మానమొకటి ప్రతిపాదించవలసివుంది. కొన్నేతే ఆయన యీ మీటింగులకు హాజరు కాలేకపోయాడు. కేవలం లేబరేటరీలో కూర్చుని ఏకాంతవాసం చేస్తున్నాడు. ఎలక్ట్రిసిటీ మీద ప్రయోగాలు చేస్తూ తనను తానే మరిచిపోతున్నాడు. రోజులతరబడి యిదే పరిశోధన.

ఒకనాటి సాయంకాలం, ప్రయోగంచేసి చూసుకుంటూ, సంతోషం పట్టలేకపోయాడు. అతని వదనం ఉజ్వలంగా వుంది. కనులలో సంతృప్తి వెల్లివిరుస్తోంది. అందరూ కోరదగిన ఆ పరిశోధన విజయవంతంగా ముగియవచ్చింది! ఆనందంతో, ఆవేశంతో, కుర్చీమీద చితికిలపడ్డాడు. ఎదురుగా బెంచీమీద ఒక చక్కని ముద్దులొలికే పిల్ల కూర్చుని

వుంది. ఆ పిల్లని నల్లనికళ్లు; గాలి కెగిరే ఉంగరాల జుత్తు. అప్పుడే కనుచీకటి పడుతోంది. ఎదురుగా వున్న దెవరని చూశాడు. ఏదో భ్రమ తప్పితే మరేమీ లేదు. కళ్లు నులుపుకుని మళ్ళీ చూశాడు. భ్రమకాదు; నున్నగా జారిపడుతూ ఉంగరాల జుత్తులో వున్న అతి చక్కని చిన్నది! ఆ పిల్లను చూడగానే, కవితావేశం ఉప్పొంగి యింగ్లీషులో పాడడ మారంభించాడు :

“ప్రేమయన్నది అసలె తెలియదు
ముద్దులాలికే పసిపాపకు!

చావె, మేలని ప్రేమకన్నను
కొంచమైనను తెలియదాయెను!”

పాట ఆపి, బాలికను సమీపించి యిలా యింగ్లీషు లోనే, ఆమె కర్థమవుతుందనే కాబోలు, ప్రశ్నించాడు :

“ఇక్కడ నీకున్న పనేమిటి పిల్లా?” ఆ పిల్ల బిత్తరపోయింది. ఇదేమీ పట్టించుకోకుండా “ఇంద్ర లోకంనుంచి అమృతం తెచ్చావా? నరకంనుంచి యమపాశం తెచ్చావా?” ఆ చిన్నపిల్ల మరీ గాభరా పడసాగింది. వణకుతూ అతనిచేతి కొక ఉత్తరం అందిస్తూ “ఇది మా అక్కయ్య...” అని ఆగింది. ఉత్తరం అందుకుని చూసుకున్నాడు.

“నువ్వు సరళ చెల్లెలివా?”

“అవును.”

“పేరూ?”

“తరళ.”

“తరళా!”

రంగనాథయ్యరు ఉత్తరం లోలోపల నే చదువు కోసాగాడు. పిల్లదమ్మరీ ముత్యాల సరాలవలె వుంది. ఉత్తరంలో సరళ రెండుసంస్కృత శ్లోకాలను రాసింది. రమ్యార్థప్రతిపాదకాలయిన ఆ శ్లోకాలు అగాధాలలోనికి దారి చూపిస్తున్నాయి. చదువు కొన్నాడు; మళ్ళీ మళ్ళీ. అర్థం చెమత్కారంగా వున్నట్టు తోచింది. “చంద్రకాంతిని ఆస్వాదించే చకోరం యితరమైన ఖాద్యాలను తిరస్కరిస్తుంది. కాని, అయ్యో! మేఘపంక్తులు రేరాజును కప్పి వేశాయి. మిణుగురుపురుగు ‘నేను నీకానంద మిస్తాను; ఇక్కడే వున్నాను’ అని నిశతో చెపు తున్నది. కాని రాత్రి ఓదార్చబడలేదు. ఆమె చంద్రునికోసం నిరీక్షిస్తోంది. చంద్రుడొకడే ఆమె చీకటులను తిరిమికొట్టగలడు.”

ఈ శ్లోకాలలో వున్న తాత్పర్యం అతని హృదయాన్ని కరిగించివేసింది. సరళ ఆత్మ ఈ

లేఖలో యిమిడివుంది. ఆమె ఆత్మ, ఆమె దేహంకంటె సుందరమైనది; నిర్మలమైనది; ఉజ్వల రేఖోమయం. ఒక నీచకులంలో జనించిన స్త్రీలో యింతటి దేవతా స్త్రీల లక్షణాలుండడం ఆశ్చర్యం!

“నీ పే రెవరమ్మా? తరళే కమా! తరళా! నీ కింగ్లీషుచ్చునా?”

“కొద్దిగా నండీ!”

“స్కూల్లో నే చదువుతున్నావా?”

“అవును”

ఈ సమాధానం విని రంగనాథయ్యరు మొదట కొంచెం ఆశ్చర్యపడ్డాడు; సానిపిల్లకు గరల్స్ స్కూల్లో ఎలా ప్రవేశం కలిగిందని అతని సంశయం; అహ! యిందులో ఏముందీ; తను గర్భకుడిగా చూసుకుంటూన్న లేబరటరీలోనికి ఆ పిల్ల ఎంత నిర్భయంగా దాడిచేసింది? ఇక స్కూల్లో ప్రవేశించడమంటే వింతేముంది! సరళ చిట్టి చెల్లెలు యిక్కడకు రావడమే గొప్ప; ఆ పిల్లకు స్వాగతం! తను యింగ్లీషులో మాట్లాడితే ఆ పిల్లకు అర్థం కాక పోవచ్చును; తెలుగులోనే ప్రశ్నించాడు :

“ఈ రహస్యం ఏ మాత్రం బయటకు పోక్క నీయకేం?”

“అలా అనే చెప్పి నన్ను పంపించారండీ!”

“చాలా మంచిపిల్లవి! మీ అక్కతో ఈనాళ వస్తానని చెప్పేం; వచ్చి నాలుగు విషయాలూ బోధిస్తానని చెప్ప”

“అలాగే సార్!”

“అచ్చా! మీ అక్కతో నాకు పనుంది. ఎవర్నీ రానీయవద్దు; ఆఖరికిమీ అమ్మకూడా”

“ఎవర్నీ రానీయవండీ! మీ రొక్కరే మాట్లాడుదురుగాని”

“అదే మరి! నువ్వు సరళా తప్ప మరెవ్వరూ వుండొద్దు”

అలాగే నని తరళ బుర్ర ఊపుతూ వెళ్లిపోయింది. ఆ సాయంకాలం రంగనాథయ్యరుకి సంతాపమూ కలిగింది; ఉల్లాసమూ పుట్టింది. సరళ యింటికి వస్తానని వాగ్దానం యిచ్చేటంతటి అలసత్వం ఎందుకు కలిగింది? ఏమిటి దౌర్భాగ్యమని కాస్తేపు చికాకు పడ్డాడు. తనొక ఘనకార్యార్థం ప్రాణాలను అర్పించే మహాత్యాగిగా భావించుకున్నాడు. సరళతో ఐక్యతకోసం, స్వర్గానందంకోసం, దేవినైనా సరే త్యజించాలి. జీవితంలో ఏది శాశ్వతం? నిర్మల

మైన ప్రేమ పవిత్రమైనది. ప్రేమకుల హృదయాల మధ్య తన కూరసంప్రదానాలతో, ప్రపంచం అడుగు నిలబడుతోంది; సమాజం పుట్టినదాది, ఇదే పద్ధతి. సాటి ఆత్మకోసం, హృదయం— పరితపిస్తుంది! పెరిగేస్తున్న, పాపం—ఎన్నేనిగా వంటి దేవతకోసం పరితపించిపోయాడు..... కాని ప్రపంచం—ఆహా! ఆ ప్రేమకుల హృదయాలను వేరుచేసింది. మానవుల ఆనందాన్ని చూసి గ్రీవుదేవతల కంటే కూడా, అధికంగా యీ లోకం కళ్లు కుట్టు కుంటున్నది. ఎంత చూడలేనితనం!

౬

చీకటిపడింది. చిన్న చిన్న తుంపరులు పడు తున్నాయి. మాటు మణింది. వీధులు నిశ్శబ్దంగా వున్నాయి. సందులన్నీ దాటి చుట్టుదారిని అయ్యారు, సరళయింటికి వెడుతున్నాడు. ఆవిడ యింటినుండు, ప్రత్యేకం, ఛార్జన్ స్నేహితుడు వేయించిన, వీధి లాంతరు వెలుగుతోంది. ఆ ఇంటి క్రి నీడలోనించు న్నాడు. ఎవరైనా చూస్తారేమోనని గుండె బితుకు బితుకులాడుతోంది. నరాలు జివ్వుజివ్వున లాగి వేస్తున్నాయి. వీధిలాంతరు దెయ్యంలా చూస్తోంది. ఎన్నడూ దేనికి అదరనిగుండె రుల్లుమంది. తొంద రగా యింటికి పోవడం మంచిదేమో అనుకున్నాడు. ఎందుకొచ్చిన గొడవ, హాయిగా యింటికి పోయి పడు కోక!... ఇంతదూరమూ వచ్చాక తీరాచేసి, యింటికి రిక్తహస్తాలతో వెళ్లిపోవడమా? ఇంట్లోకి వెళ్లి ఛార్జన్ గా ఆమెతో మాట్లాడితే వచ్చే ప్రమాద మేముంది?

అతని హృదయం ఉయ్యాలలా అటూ ఇటూ ఊగుతోంది. చీడీమెట్లు గబగబ ఎక్కి, సంశయంతో గిరుక్కున వెనక్కి తిరిగి, దిగిపోతున్నాడు. ఇంటికి తిరుగుమొహం పట్టాడు. నాలుగడులు వేసేసరికి వెనక ఎవరో పిలిచినట్లయింది. అవును, ఆ గొంతు సరళ చెల్లెలు తరళదల్లే వుంది! అతన్ని పిలుస్తూ చనువుగా వచ్చి దగ్గరసా నిలబడింది. ఇంతసేపూ పడ్డ గాభరాను చూసి యీ చిన్నది తన నొక పిచ్చివాడికింద జమకట్ట లేదుకదా! ఆ పిల్ల చలాకీగా మాట్లాడుతూ లోనికి తీసుకెళ్లింది. మేడమెట్లు చూపించింది. ప్రాఫెసరు మేడమెట్లు ఎక్కుతూంటే, గదిలోంచి గుప్పన పూలవాసన కొట్టింది. అగరుధూపం అలముకుంది వింతవింత పరిమళాలు సుస్వాగతమిస్తున్నట్లునిపిం చింది. స్వాగత మందుకుని, రెండవ అంతస్తులోనికి వెళ్లేసరికి, పుగాకువాసన సారాయి కంపు ముక్కు పుటాలను బద్దలు కొట్టసాగింది. శరీరమంతా వణకు తోంది. హాలులో ఒకమూల ఆయిల్ లాంపు వెలుగు

తోంది. బీగువాలు, సోఫాలు, కుర్చీలు గదికి నిండుగా వున్నాయి. అలంకరణ కొంత పాతకాలపుది; మరి కొంత యీ కాలపుది! రవివర్క రంగురంగుల పటాలు, తంజావూరు నాయకరాజులనాటి పౌరాణిక చిత్రగు పులు గోడకు వేల్చాడుకున్నాయి. ఈ అధునాతన శతాబ్దంలో వుండగని అవి ఎంతో అనాగరికంగా వున్నాయి! గోడలపాడవునా అక్కడక్కడ నగిషీ చెక్కిన గూళ్లు వున్నాయి. వాటిలో కర్ర, లక్క, పోర్సిలీసు బొమ్మలు, వస్తువులు చిందర వందరగా పడివున్నాయి. మచిలీలో తయారైన సన్నని తెల్లని బట్ట సీలంగుకు కప్పబడివుంది. దానిమీద కృష్ణుని రాశక్రీడ చిత్రితం; రంగురంగుల గ్లోబులు, జిగ జిగమనే గాజువస్తువులు సీలంగునుంచి వేల్చాడు తున్నాయి. పెద్ద చందనపు పందిరిపట్టెమంచం హాలులో ఒకమూలను ఆక్రమించుకుంది. దానిమీద విలువైన దుప్పట్లు, పరుపులు పరిచివున్నాయి. నేల మీద అరిగిపోయిన ఏలూరు తివాసీ వుంది. తివాసీ మీద గీసిన అగ్గిపుల్లలు, సిగరెట్టుశీకలు, గ్లాసులు, హుక్కాగొట్టాలు, కిల్లీముక్కలు, పీకదానలు, చిందర వందరగా కనిపిస్తున్నాయి. ఏహ్యమైన యీ గది వాతావరణం అతని కెంతో జుగుప్సను కలిగించింది. తరతరాలనుంచి, పాపపంకిలమైన అతి నీచపు కామక్యత్యాల కిది నిలయం; లెక్కలేని జీవితాలను నాశనంచేసి పొట్టను బెట్టుకున్న ఈ గదికంటే అప విత్రమైన స్థలం, యింకొకచోట వేరే వుంటుందా? ఇక్కడ జీవిస్తూనే సరళ ఉదాత్తతను ఎలా కాపాడు కోగలిగింది? ఇంతకీ 'నేను దుస్సాధ్యమైన కార్యాన్ని సాధించబూనడం లేదుకదా!'

రంగనాథయ్యరు సరళ చెల్లెల్ని "ఈ నరక కూపంలో మీ రెలా గడుపుకొస్తున్నారమ్మా!" అని అడిగేడు. "కాదండీ! ఇది మా అమ్మ పడకగది!" అమాయకంగా తరళ జవాబిచ్చింది.

"ఇంనులో ఆశ్చర్యం లేకులే! ఈ మురికి కూపంలోంచి త్వరగా అవతలికి తీసుకెళుదూ తల్లీ!" ఈ మాట విని ఆ పిల్ల చరచర హాలులోంచి నడిచివెళ్లి తలుపు తెరిచింది "ఇలా రంపి. ఇటే ఇటే."

౭

సరళ గదిలోనికి వెళుతూ రంగనాథయ్యరు "హమ్మయ్య! నరకంలోంచి స్వర్గానికి" అన్నాడు. అతను చూసిన మొదటి గదికీ, దీనికి ఎంతో వ్యత్యాస ముంది. గోడలు అందంగా అద్దంలా మెరుస్తు న్నాయి. గదికి నాలుగు ద్వారాలు, ఆరు పెద్ద కిటి కీలు వుండడంవలన గాలి విస్తారంగా లోనికి వీస్తోంది.

దోమవేసిన పెట్రూమాకున్నట్లు వెన్నెలలా గది నిండా కాంతిని జల్లుతోంది. ద్వారబంధాలకు మామిడి తోరణాలు, బంతిపూలదండలు వింతశోభ నిస్తున్నాయి. గదిలో తెల్లని మార్బుల్ బల్బు వుంది. దానిమీదకు అప్పుడే ఎగిరివచ్చి వాలిందా అన్నట్లు ఒక ఎనామిల్ నెమిలి విగ్రహం, పింఛం విప్పుకుని పింఛంలానుంచి వూదొత్తుల నాసనలను గదంతా నింపుతోంది. పెయింటింగులు, రామాయణ భారత కథలకు చెందిన చిత్రాలు, ప్రపంచ ప్రముఖుల, సంఘ సంస్కర్తల, కాంగ్రెసు నాయకుల ఫోటోలు గది నలంకరించాయి. గోడలకు రెండు నిలువుటద్దాలు అమర్చబడి గదిశోభను ద్విగుణీకృతం చేస్తున్నవి. గది మధ్యను పెద్ద సోఫా, దాని చుట్టూ కుషన్ కుర్చీలు, పడుకునే మంచాలు, వున్నాయి. ఓక్ కర్రతో చేయబడి పాలిష్ చేసిన, రివాల్వింగు బుక్స్ కేసాకటి వుంది. దానిమీద మహామేధావుల, ప్రపంచ వీరుల బస్టలు వున్నాయి. కిటికీవద్ద నల్లని బల్బు వుంది. దానిమీద ఒక వీణ, గులాబీపూల మధ్యను వుంచ బడింది. రంగనాథయ్యరు అటు చూశాడు. ఆశ్చర్యం! తన ఫోటో, బల్బుమీద కనిపించింది. 'ఈ సాగసు లాడి మనసును వశపరుచుకునే ఆకర్షణ ఈ రంగనాథయ్యరులో ఏమున్నదనీ?' అని ప్రశ్నించుకున్నాడు; 'నాలోవున్న అందం కాదు; కాని నాలోని మేధా శక్తి ఆవిష్కరణ మనసును పట్టుకుని వుంటుంది. ప్రేమ ద్వారాలను ప్రేమే తెరవాలి. పాపం సరళ వెర్రి పిల్ల. ఒకరి అభిమానాన్ని ఎరగదు; ప్రేమనుకూడా...'.

పక్కహాలులోంచి ఎవరిదో బరువైన పాద ధ్వని వినిపించి, అటు తిరిగి చూశాడు. గది దాటి హాలులోకి వెళ్లే తలుపును ఓరవాకిలిగా తెరిచి బయటకు చూశాడు. ఎవరూ రావడం లేదు; తలుపులు చప్పుడుకాకుండా మూసివేశాడు. 'అవతల హాలులో అనాగరికత, వికృతం, జుగుప్స; ఇవతల గదిలో సౌందర్యకళామయ నైర్మల్యవాతావరణం! ప్రకృతిలో ద్వంద్వశక్తుల సంఘటికరణ యిక్కడే గోచరిస్తోంది' అనుకుంటూ తరళను పిలిచాడు :

"ఆ తలుపులు వేసేద్దా, నీకు పుణ్యం వుంటుంది. కంపు చంపుకుతింటోంది."

"స్పృష్టిలో అనాదినుంచీ పాపం పుణ్యం ఒక దాని పక్క యింకొకటి వుంటూనేవున్నాయ్" అనే జవాబు వినవచ్చింది. అయ్యరు నిర్ఘాంతపడ్డాడు. చిన్నపిల్లకు యింతటి బరువైన మాటలే!... కొంచెం ఆగి చూసేసరికి సరళ ప్రత్యక్షమయింది;

తగుమాత్రపు అలంకారాలు ఆమె అధీరుచి గొప్పదని వ్యక్తం చేస్తున్నాయి. వస్తూనే సరళ నమస్కరించి కూర్చోండని ఆతనికి కుర్చీ చూపి

చింది. అతను కూర్చోగానే తరళ బయటకు వెళ్లి పోయింది. సరళ ముందుకు వచ్చి, ఎదురుగా ఉన్న బల్బుమీదకు వంగి, మోచేతులాని, చేతులమీద మొహం పెట్టుకుని నిలబడి చూస్తోంది. ఆవిష్కరణ అందాన్నే తాగేస్తున్నాడా అన్నట్లు అతనూ తడేకదీక్షతో ఆమెవంక చూస్తున్నాడు. సరళ సిగ్గుతో తలవంచుకుంది. కాలి బొటనవేలుతో నేల రాస్తోంది. తను అలా చూడటం మొరటుతనమని అతనికి గుర్తింపుకు రాలేదు. సరళ కనిపించగానే, యింతకు ముందు తాను తయారుచేసుకున్న ఉపన్యాసం మర్చి పోయాడు. ఇపు డాతనికి ఒకటే కోరిక. లలిత మైన ఆమె పెదవులమీద అచ్చువేసినట్లు ఒక ముద్దు పెట్టుకుంటే! ఎవ రడ్డుతారు?

ఎంతో కష్టమీద కోరికను లోపలనే అణచుకున్నాడు. సరళ అనిన ఆఖరు మాటలను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకుంటూ "అదంతా నిజమే! కాని అవినీతి కోరదగినదేనా? మీరు చెప్పినట్లు నీతి పక్కనే అవినీతి నిల్చివున్నదీ అంటే, దాన్ని చూసి సహించమని కాదు! పూర్తిగా నిర్మూలించమని."

"మీవంటి విజ్ఞానులముందర, మాబోటి అజ్ఞానులం నోరు మెదపగలమా?"

"నోరు మెదపలేరుకాని మీవంటి శిష్యురాళ్లు మావంటి గురువులచేత నానా అసంవర్ధల్ని మాట్లాడించగలరు!"

"చెడు పెరుగుతోన్న కొద్దీ మంచి క్షీణిస్తూనే ఉంటుంది. లోకసహజమే మరి!"

"అందుకే అవినీతిని మటుమాయం చేయాలి!"

"ఎలా పారద్రోలడమో చెప్పండి! విజ్ఞానం వుదయించేవరకూ, మంచి చెడ్డా, ఒక సరసనే పెరిగాయి కదా! మాయ అనేది ఒకటుందంటాన్నేను. ఆ మాయకీ, నీతీ ఆవినీతీ అనేవి రెండూ రెండు కవల పిల్లలు. మరి మాయలేని సృష్టే లేదా!"

సరళ చెప్పిన యీ మాటల అర్థం తెలియక రంగనాథయ్యరు తికమకపడ్డాడు. ఒకక్షణం నిశ్శబ్దంగా గడిచాక, అతను సరళ నుద్దేశించి: "నేనెంత ప్రయత్నం కనిపిస్తున్నావు సరళా! నేను సోక్రటిస్ నని చెప్పుకోబోవడం లేదు; కాని నువ్వుపుడు చెప్పినదంతా, కేవలం వేదాలలోని మిస్టిసిజం. అది వేదపండితులకే అర్థంకాదు; ప్రత్యక్షజీవితంలో మనం ఎదుర్కొంటున్న విషమ సమస్యలను పరిష్కరించుకుందుకు యీ వేదవిజ్ఞానం ఒక్క పిసరు అక్కరకురాదు. విజ్ఞానంగురించి పండితులు మాట్లాడుతున్నారో, ఆ విజ్ఞానం అందరికీ అందేదికాదు; కొంతమందికే సాధ్యం; అదై నా నాకు సందేహమే!"

“అయితే మనకు పనికివచ్చే జ్ఞాన మెలాటి దంటారు?”

“అది ఒకే ఒకటి; యుగయుగాల జీవితానుభవం! ఈ విజ్ఞానమే మన దైనందిన జీవితానికి సహాయకారి; చీకటిలోంచి వెలుగులోకి తెస్తుంది.”

“మీలాటి గురువుల ఉపదేశం పొందుతూ, యీ జీవితాన్ని వెళ్ళబుచ్చుకుంటాను.”

“నే నేమీ మహానుభావుణ్ణి కాను. నామీద అభిమానంకొద్దీ నువ్వలా అనుకుంటున్నావు కాని నే నా పొగడ్తలకు తగను సరళా! నే నో కాలేజీ మాస్టర్ని...కాని నీ మనోనిశ్చయం గొప్పది. ఈ జీవితంనుంచి, నీ ఉదారస్వభావానికి తగని యీ మలిన జీవితంనుంచి, బయటపడు; అందుకు నాచేతనైన సహాయం చేస్తాను.”

“ఘన్యరాలిని. దేవుడి దయ నామీద వుంది. లేకుంటే మీరు నాదగ్గర కెందుకు వస్తారు చెప్పండి! నాది అపవిత్రమైన జీవితమని మీవల్ల యిప్పుడిప్పుడే తెలుసుకుంటున్నాను. నా జీవితంమీద నాకే అసహ్యంగా వుంది. ఛీ, ఛీ! నన్నీ మురికి కూపంనుంచి బయటకు తీసుకుపోరా? నన్ను కనికరించి, ప్రబోధించండి. మీతో ప్రపంచపు చివరికై నా పయనించి వస్తాను. రక్షించండి”

‘ప్రపంచపు చివరలవరకూ’ ఆమె తనతో పయనించడం! ఇది కాదు ప్రాధెసరు వాంఛించినది.

“నాఉద్దేశం అది కాదు సరళా! నువ్వీ జీవిత పద్ధతిని విడిచిపెట్టాలని నాకోరిక; విడిచిపెట్టి—

“ఏం చేయమంటారు?”

“నిన్నెవరూ ప్రేమించడం లేమా?”

“నన్నా? ప్రేమించడమా? ప్రేమించడం! ఎంత వింత మాటలండీ మీవి.”

“ఏమీ?”

“మీరు తీసుకుంటోన్న యీపాటి శ్రద్ధ ఎన్నడూ ఎవరూ తీసుకోలేదు; మా అమ్మ వుందీ అంటే అది నాకు అమ్మే కాదు. పోనీ, నాదగ్గర కొచ్చే ప్రేమికులో అంటే; వాళ్ళకి ప్రేమనేది ఒకటంటుందనే మాటే వినివుండరు!”

ఆమె నల్లని కనురెప్పలనిండా నీరు నిండుకుంది. కన్నీటి బొట్లు జలజల రాలిపడుతున్నాయి. హృదయం ద్రవించసాగింది. అవిడ స్థితిని చూసి ప్రాధెసరు జాలిగుండె కరిగిపోతున్నది కాని ఆమెను ఏమి

చేయడం? తనవెంట లోకం మధ్యకు తీసుకు వెళ్లే ధైర్యం అతనికి లేకపోయే!

“ఎవరినైనా వివాహం చేసుకుంటే బాగుండును సరళా!”

“అంటే ఎవడో ఒక ఛండాలునికి నేను కలకాలం పూర్తిగా బానిసనై పడి వుండాలని మీ తాత్పర్యం!” సరళమందహాసం చేసింది; కొంచెం సేపు ఊరుకుని మళ్ళీ అంది: “నా బోటి బోగంపిల్లలను ఏమర్యాదస్థుడు పెళ్లాడతాడో చెప్పండి మీరే!”

సరళ వేసిన ప్రశ్న రంగనాథయ్యరుకు యింతకు ముందెన్నడూ తట్టివుండలేదు. ఈ సమస్యను సంపూర్ణంగా ఎన్నడూ చర్చించలేదు; వ్యభిచార నిర్మూలన ఎలా సాధ్యమో, ఎలా అసాధ్యమో అతే నాలో చించలేదు. పుస్తకాలలోని సిద్ధాంతాలు, వల్లె వేయడం తప్ప, అవి జీవితంలోనికి పరివర్తించ చేయడ మెలానో, ఊహించుకోలేదు; బోగంపిల్లలంటే ఒకటే నిర్వచనం; వాళ్ళు జీవితంలో ఓడిపోయిన స్త్రీలు! పడుపువృత్తికి వ్యతిరేకమయిన వాదనలను పోగుచేసుకోవడంతోనే కాలం గడిచిపోయింది. పైనికుడిలా ఈ పుస్తకవిజ్ఞానం మధ్యకవాతు చేస్తున్నాడు...ఇప్పుడు అతని అలసత్వం అతనికి తట్టి ఒళ్ళు నీరు విడిచిపోయింది...చిట్టచివరకు అతే ననుకున్నాడు కదా, ‘నేనే రాజునైతే, డబ్బు చూపించి అన్నీ గెల్చుకొద్దును; సరళను చదువుకున్న కుర్రవాడిని చూసి, ధనాశీ చూపి, పెళ్లిచేద్దును...పోనీ, మాటవరసకు తనొక రాజుగా పుట్టాడనుకుందాం. అప్పుడుమాత్రం సరళను పెళ్లాడగలిగే విద్యావంతుడు, యువకుడు, అందగాడు దొరకాలికదా?’ తనకు పెళ్లికాకుండావుంటే ఎంత బాగుండును! ప్రపంచాన్ని ధిక్కరించయినా, సరళను పరిణయమాడేవాడు.

ఇద్దరి మధ్యను సంభాషణ ఆగిపోయింది. మానంగా అతను కూర్చున్నాడు. మొహం వివర్ణమయింది. నిశ్చలమైన యీ నిశ్శబ్దత ఎంతో చికాకు కలిగిస్తోంది. సరళ యధాలాపంగా బల్లమీదను వున్న ఓణ తీసింది. సోఫా చివరకు వెళ్లి చతికిలబడి, మధురమైన కృతిని కిన్నెరకంతంతో పాడసాగింది. అతనికి సంగీతమంటే ప్రాణం; కృతి ఎంతో బాగుంది. రాగం హాయిగా వినవస్తోంది. పాము పడగ విప్పి ఆడేనట్టు, లేడి గంతులు వేసినట్టు, అతని హృదయం అనందించసాగింది. నాజూకైన వేళ్లతో వీణను మీటుతుంటే, సరళ అస్పృహలా స్ఫురించింది. వీణ మెట్లమీద ఆడే ఆమె చేతి వేళ్ళు ఎంత అందంగా

వున్నాయని! నిస్తబ్ధతగా వున్న వాతావరణంలో విని పించే సంగీతం అతన్ని బాహువులతో బంధించినట్లునిపించింది. నిస్సహాయురాలైన ఒక పిల్లను ఉద్ధరించడం మెలాగనే అతని ఆలోచనాహారం తెగిపోయింది. మురిగిపోతున్నాడు; ఆత్మను కరిగించే సంగీతంలో మురిగిపోతున్నాడు! మురిగిపోతూ ఊహాప్రపంచంలో తిరుగుతున్నాడు: 'దీనికంటే వేరే స్వర్గం ఎక్కడో వుంటుందా? అర్థంలేని పురాణకల్పనలు! దేవతలకుమల్లే వున్న ఆమె పెదవులను ముద్దు పెట్టుకోవడమే నిర్వాణం. చిదానందమనే వెర్రివేదాంతంలో పడి మహర్షులు యీ నిర్వాణాన్ని పొందలేకపోయారు.'

సరళ వేళ్లు వీణమీద యింకా నృత్యంచేస్తున్నాయి. జావితీ రసవత్తరంగా ముగియబోతూ వుంది. సన్నగా తీయగా సంగీతం గదినంతా ముంచెత్తుతోంది. "నిజంగా ప్రపంచపు చివరలవరకు నాతో రాగలవా సరళా!" ప్రాథేసరు లేచి గబుక్కున ముందుకు వెళ్ళాడు. ఆమె పెదవులను ముద్దు పెట్టుకున్నాడు. సరళ చేతిలోని వీణ జారిపోయింది.

బయట వరండాలోంచి వికటాట్టహాసం విని పించసాగింది. రంగనాథయ్యరు గాభిరాపడి బెదురుతో చూశాడు. "సంస్కరణంటే యిదే! ఒకరిని లేవ నెత్తిబోయి మనమే కింద పడ్డం!" అనే మాటలు విని

పించి, ప్రాథేసరు కంగారుపడుతున్నాడు. పళ్లన్నీ బయటకు కనిపించేటట్టు నవ్వుతూ "దగాలో పడ్డాను; మోసం, మోసం" అని వికృతంగా అరిచాడు. 'దగాలో పడ్డా'ననే మాట విని సరళ సిగ్గుపడిపోయింది; ఆశ్చర్యపడింది. అమాయకంగా నవ్వింది. తెల్లబోయి చూసింది. ప్రాథేసరు మెల్లగా మేడ దిగి ఇంటికి పరుగెత్తసాగేడు.

తొందరగా అంగలు వేసుకుంటూ, వీధిలోనికి వెళ్లేసరికి మేడమీదనుంచి 'దొంగ దొంగ' అనే కేక వినిపించింది; పోలీసుల లైట్లు అతని మొహంమీద పడబోతూవుంటే తప్పించుకుని రంగనాథయ్యరు యింటికి దారితీశాడు.

కొంతదూరం నడిచేసరికి, పరిచయస్థులు ఎదురై "ఇంత రాత్రివేళ ఎక్కడనుంచి ప్రాథేసరు?"... ఆ రాత్రి అడ్డంట్లుగా ఏవో స్వంతపనిమీద రంగనాథయ్యరు ఊరువదిలి ఎక్కడికో వెళ్లిపోయాడు!

మర్నాటి ఉదయం, అమితగౌరవనీయుడు, సహచరుడు, ప్రాథేసర్ రంగనాథయ్యరు పంపిన రాజీనామా లేఖను, పిన్నిపాల్ గారు చూసి, కంట నీరుపెట్టుకున్నారు. తను పడిన దురవస్థను వివరిస్తూ ప్రాథేసరు ప్రశ్నించి పిన్నిపాల్ గారికి రాసిన ఉత్తరంలోని పంక్తులను చదువుతున్నప్పుడు, ఆయన కళ్లు నీళ్లతో గిర్రున తిరిగాయి!

